

The Impact of Human Virtues Positive Thinking on Social Trust among Isfahan Citizens

Romina Amiri. Ph.D.

Sicology, Islamic Azad University of Dehaghan, Isfahan, Iran

Seyed Ali Hashemiyantar. Ph.D.

Academic member, University of Isfahan, Iran

Seyed Reza Esmaeili. Ph.D.

Academic member Islamic Azad University of Isfahan (Khorasgan), Iran

Seyed Hamid Atashpour. Ph.D.

Academic member Islamic Azad University of Isfahan (Khorasgan), Iran

Abstract

This survey aimed to study the impact of human virtues positive thinking on social trust among Isfahan citizens. The population includes all people aged 18 and above residing in Isfahan. According to the 1390 census, they were 17,910,609 people from whom 388 were chosen by quota sampling. A researcher-made questionnaire on human virtues positive thinking was the data collection instrument and a correlation analysis was used to analyze the data. The results of the study showed that human virtues positive thinking had direct and positive impacts (0.69) on social trust. In line with this general index, the impact of every single factor of human virtues was tested upon social trust and equity turned out to be the most effective (0.51), among others. Courage and self-knowledge at the same level were less effective (0.22) on social trust compared to other factors. In general, all factors had significant impact ($\text{sig} = 0.0001$) on social trust.

Keywords: trust, social trust, human virtues of positive thinking.

تأثیر فضایل انسانی مثبت‌نگر بر اعتماد اجتماعی در بین شهروندان شهر اصفهان

رومینا امیری*

دکترای رشته جامعه‌شناسی فرهنگی، دانشگاه آزاد اسلامی واحد دهاقان، اصفهان، ایران

سید علی هاشمیان

عضو هیأت علمی دانشگاه اصفهان، ایران

سید رضا اسماعیلی

عضو هیأت علمی دانشگاه آزاد اسلامی واحد اصفهان (خوراسگان)، ایران

سید حمید آتش‌پور

عضو هیأت علمی دانشگاه آزاد اسلامی واحد اصفهان (خوراسگان)، ایران

چکیده

این پژوهش از نوع پیمایشی با هدف تأثیر فضایل انسانی مثبت‌نگر بر اعتماد اجتماعی در بین شهروندان شهر اصفهان انجام شده است. جامعه آماری پژوهش همه شهروندان ۱۸ سال به بالای ساکن در اصفهان بوده که بر اساس سرشماری سال ۱۳۹۰ در مجموع برابر با ۱۷۹۱۰۶۰۹ نفر بودند و از بین آنها ۳۸۸ نفر با روش نمونه‌گیری سهمیه‌ای به‌عنوان نمونه انتخاب شدند. اطلاعات موجود به کمک پرسشنامه فضایل انسانی مثبت‌نگر محقق ساخته جمع‌آوری شد. برای تحلیل داده‌ها از تحلیل همبستگی استفاده شد. نتایج حاصل از یافته‌های پژوهش نشان داد که فضایل انسانی مثبت‌نگر اثر مثبت و مستقیمی (۰/۶۹) بر اعتماد اجتماعی دارد. به این منظور ضریب کلی اثر تک‌تک شاخص‌های فضایل انسانی بر اعتماد اجتماعی آزمون شد. در میان شاخص‌های فضایل انسانی عدالت بیشترین اثر (۰/۵۱) را بر متغیر اعتماد گذاشته و دو شاخص خوددانی و شجاعت به‌طور همزمان اثر کمتری (۰/۲۲) نسبت به بقیه شاخص‌ها بر اعتماد اجتماعی داشته‌اند. در کل همه شاخص‌ها اثر معناداری بر اعتماد اجتماعی داشته‌اند ($P = 0/0001$).

واژه‌های کلیدی: اعتماد، اعتماد اجتماعی، فضایل انسانی مثبت‌نگر.

* نویسنده مسئول: r.amiri2014@gmail.com

مقدمه

که اعتماد با ارزش‌های مشترک گروهها ارتباط دارد و به اعتماد اجتماعی و نقش آن در انسجام جامعه با رویکرد فرهنگ‌گرایانه پرداخته می‌شود (ادریسی، رحمانی خلیلی و حسینی‌امین، ۱۳۹۱). نتایج بسیاری از پژوهش‌های داخلی و خارجی حاکی از کاهش سطح نسبی اعتماد در میان مردم است. امروزه اعتماد اجتماعی، به منزله یک مسأله اجتماعی به‌سرعت، به ابزار تحلیلی پژوهش‌های جدید، در عرصه توسعه اقتصادی، فرهنگی، اجتماعی و سیاسی، مبدل شده است. تلاش‌های متعددی برای مشخص کردن اجزای اصلی اعتماد، صورت گرفته است. میزتال^۱ اعتماد را باور به خوب و مناسب بودن پیامدهای کنش دلخواه فرد دیگر برای ما از دیدگاه خودمان می‌داند. لومان (۱۹۸۳) اعتماد را معادل کاهش پیچیدگی ذهنی و نداشتن قطعیت می‌داند. کاهش پیچیدگی سازوکاری است که موجب سازگاری افراد با شرایط پیچیده و نامطمئن می‌شود که به‌طور فزاینده در جوامع مدرن با آن روبه‌رو می‌شوند. از آنجا که اعتماد در شرایط عدم قطعیت و موقعیت‌های پیچیده عمل می‌کند، معمولاً ساده‌لوحی تلقی می‌شود که افراد با اعتماد، افرادی خوش‌باور توصیف شوند (ولچ، روبرتو، ریورا، برایان، کانوی و همکاران، ۲۰۰۵). در جوامع بزرگ‌مقیاس، اعتماد آن است اهمیت بیشتری برخوردار است و ویژگی این اعتماد آن است که ما به واسطه آن، با نهادن آسایش خود در دست دیگران به مخاطره می‌افتیم (نیوتن^{۱۰}، ۲۰۰۴).

در راستای اعتماد اجتماعی در جامعه پژوهش‌های متعددی مستقیماً به موضوع اعتماد اجتماعی پرداخته‌اند. پژوهش علیزاده اقدم و همکارانش (۱۳۹۱) در بررسی اعتماد اجتماعی دبیران مقطع متوسطه آموزش و پرورش شهرستان مرند بوده است. پژوهش عاشوری‌نژاد (۱۳۸۳) گویای این واقعیت است که برای تحول و توسعه اعتماد اجتماعی در مدیران باید مقوله‌های مسؤولیت‌پذیری و پاسخگویی و سلامت اجرایی و فرهنگ مصرف صحیح از امکانات و منابع سازمان توسعه یابند. این مقوله‌ها دقیقاً معرفه‌هایی در پرسش‌های بخش اعتماد اجتماعی پژوهش بوده‌اند. نتایج کلی این پژوهش‌ها میزان اعتماد اجتماعی را در حد متوسط (میانگین) و یا کمتر از حد متوسط عنوان کرده‌اند (کتابی، ادیبی، قاسمی و صادقی ده‌چشمه و همکاران، ۱۳۸۹؛ بختیاری، ۱۳۸۹؛ حیدرآبادی، ۱۳۸۹؛ افشانی، فاضل نجف‌آبادی، حیدریان و نوریان نجف‌آبادی و همکاران،

بی‌اعتمادی^۱ یا نبود اعتماد در جامعه مسائل و مشکلات زیادی را به وجود می‌آورد. برخی از ویژگی‌های جامعه معاصر از جمله یقین و قطعیت نداشتن، سبب شده که اعتماد، اهمیت ویژه‌ای پیدا کند. به تعبیر لومان^۲، ما در دوره‌ای زندگی می‌کنیم که میزان وابستگی آینده جامعه به تصمیم‌گیری، افزایش یافته است. ما دیگر در جامعه مبتنی بر تقدیر نیستیم، بلکه در جامعه مبتنی بر کنش هدفمند انسانی زندگی می‌کنیم. برای اینکه با آینده برخورد فعالانه و سازنده داشته باشیم، نیاز به اعتماد^۳ داریم (شارع‌پور، ۱۳۸۸). بی‌شک همه جوامع بشری بر اساس ارتباطات توسعه یافته‌اند و هم اکنون نیز در پی گسترش ارتباطات خود هستند. ذات اختصاصی انسان اجتماعی بودن است و بر این مبنا است که دست به تعامل می‌زند. وجود اعتماد در بین افراد از پیش‌فرض‌های مهم توسعه ارتباطات چه از نوع بین فردی و چه از نوع بین‌المللی و از پیش‌شرط‌های هر تعامل انسانی، در جامعه است. یکی از موضوع‌های مهم در رابطه با اعتماد، بحث اعتماد اجتماعی^۴ است که در دوران جدید به یکی از مسائل مهم اجتماعی جوامع تبدیل شده است. اعتماد اجتماعی سهمی از تفکر افراد و بیشتر مردم در مورد رسیدن به اهداف اجتماعی و اقتصادی آنها در ارتباط با دیگران است. این مقوله در بیشتر افراد جامعه وجود دارد، اما نمی‌توان اعتقاد داشت که همه افراد جامعه قابل اعتماد هستند (برگرن، اسون و یورگن^۵، ۲۰۱۴). جامعه‌شناسان به این واقعیت ساده و مشخص پی برده‌اند که بدون اعتماد، زندگی اجتماعی روزمره‌ای که آن را مسلم و بدیهی می‌پنداریم، غیرممکن است. در نوشته‌های جامعه‌شناختی مفهوم اعتماد اجتماعی هم به‌عنوان ویژگی افراد، ویژگی ارتباطات اجتماعی و هم ویژگی نظام اجتماعی با تأکید بر رفتار مبتنی بر تعاملات و سوگیری‌ها در سطح فردی مفهوم‌سازی شده است (ظهوری‌نیا و نیکخواه، ۱۳۹۴). بسیاری از فیلسوفان و اندیشمندان اجتماعی نظیر هابز^۶ و توکویل^۷ معتقدند که اعتماد، پایه اساسی نظم اجتماعی است، اعتماد تنش‌ها را کاهش و انسجام را افزایش می‌دهد. آنچه که باعث اعتماد مردم به یکدیگر می‌شود، احساس امنیت است. به هر صورت مردم نیاز دارند که به یکدیگر اعتماد بیشتری داشته باشند تا بتوانند با چالش‌های جهانی شدن و عصر اطلاعات مقابله کنند. به همین منظور در دنیای معاصر بسیاری معتقدند

1. distrust

3. trust

5. Berggren, Sven & Jörgen

7. Tocqueville

9. Welch, Roberto, Rivera, Brian, Conway et al.

2. Luhmann

4. social trust

6. Hobbes

8. Misztal

10. Newton

وابستگی متقابل شده است. به همان اندازه که وابستگی ما به تعاون و همکاری دیگران رشد یافته، به همان میزان اعتماد به اطمینان آنها اهمیت پیدا کرده است و از طرف دیگر گسترش نظام تمایز و ازدیاد نقش‌های پیوسته، باعث افزایش ناپایداری در نقش‌ها و ابهام در انتظارات نقش شده و امکان بیشتری برای بحث اعتماد به‌عنوان صورتی از روابط اجتماعی میسر شده است. اعتماد، مفهوم کانونی در نظریات کلاسیک جامعه‌شناسی و نیز محور اصلی نظریه‌های جدید سرمایه اجتماعی و زمینه تعاملات و روابط اجتماعی است (معیدفرد و جهانگیری، ۱۳۸۸)، چرا که زندگی اجتماعی جدید تهدیدهای گسترده و جدیدی دارد و آنچه را که خود ساخته است، در معرض خطر قرار می‌دهد. برای رویارویی با افزایش آسیب‌پذیری در جامعه مخاطره‌ای، به انباشت و ذخیره اعتماد گسترده‌ای نیاز است. همچنین افزایش انتخاب‌های موجود در جهان، پیش‌بینی‌پذیری تصمیمات مردم را کاهش داده است. برای اینکه کنش‌ها و تصمیمات امکان بیشتری را برای تنظیم شدن با گزینه‌ها و انتخاب‌های دیگران داشته باشند، اعتماد اهمیت فزاینده‌ای خواهد داشت. در واقع زندگی انسان بدون احساس اعتماد به خود و به آینده و به جهان پیرامون خود، همراه با اضطراب و کشمکش تحمل‌ناپذیری است که ممکن است باعث از هم‌پاشیدگی فرد و نابودی او شود (ادریسی و همکاران، ۱۳۹۱).

همچنین گیدنز اعتماد را خصوصیت ویژه نوگرایی معاصر مطرح کرده است (زتومکا^۱، ۱۳۸۶). بر اساس این تعاریف در سطوح اجتماعی نیز مشاهده می‌شود که الگوی مثبت مشابهی نسبت به اعتماد وجود دارد. مردم قابل اعتماد در شهرها، حکومت‌ها و در سازمان‌های دموکراتیک بهتر کار می‌کنند و رشد و شکوفایی اقتصادی بیشتر و جنایت و فساد کمتری خواهند داشت و با بسط و گسترش فرهنگ اعتماد در سطح فردی می‌توان به جای ارزش‌های منفی مانند دروغ، کلاهبرداری و... ارزش‌های اخلاقی مثبت مانند صداقت، انسان‌دوستی، انصاف، امانتداری، تعهد، شهامت و خوش‌بینی به‌طور کلی فضایل انسانی را در جامعه پروراند. از نظر گیدنز اعتماد در جوامع قدیمی از اهمیت کمتری در مقایسه با جوامع جدید برخوردار است. چرا که افراد هر چه فاصله زمانی — مکانی بیشتری از هم داشته باشند، به اعتماد بیشتری نیاز خواهند داشت. در جوامع قدیمی که خصالتی محلی و بومی دارند و کنش‌های متقابل بیشتر در سطح محلی و رو در رو رخ

۱۳۸۹؛ ادریسی و همکاران، ۱۳۹۱؛ علیزاده اقدام و همکاران، عبدالحسین، ۱۳۹۱ و عاشوری‌نژاد، ۱۳۸۳).

در یافته‌های خارجی نیز مقوله‌های اعتماد نتایج جالبی دارد. اسپکتور و جونز^۱ (۲۰۰۴) رابطه مثبتی را میان وضعیت اعتماد و سطح اعتماد اولیه نشان دادند. همچنین دریافتند که تعامل مؤثری بین جنسیت پاسخگو و جنسیت امین در اعتماد اولیه وجود دارد. به‌خصوص سطح اعتماد اولیه مرد نسبت به یک عضو جدید گروه که مرد باشد بیشتر است و زمانی که عضو جدید زن باشد کمتر است. رز، کلی و وینفرد^۲ (۲۰۱۴) اعتماد را به دیگر عرصه‌های زیست‌محیطی گسترش دادند و نقش آن را در فرایندهای زیست‌محیطی بررسی کردند. از نظر کوئین، لوئیس، سالیوان و وینست^۳ (۲۰۰۹) اعتماد یکی از مهمترین عوامل جامعه بشری است و این مقوله در محیط‌های اینترنتی و مجازی اهمیتی دوچندان دارد. در محیط‌های گوناگون اعتماد به شیوه‌های متفاوت رخ می‌دهد، اما در هر صورت برای همه جوامع مقوله‌ای حیاتی و ارزشمند است. بنابراین نمی‌توان هیچ اجتماع به هم وابسته‌ای را بدون سطوحی از اعتماد تصور کرد. یامامورا^۴ (۲۰۱۱) نیز اعتقاد دارد اعتماد علاوه بر نقش‌های سازنده آن، عامل مهمی در کاهش آسیب‌های اجتماعی جوامع است. همچنین اگر سطحی از اعتماد در جامعه تحلیل رود، به تبع آن میزان سرمایه انسانی جامعه تحلیل خواهد رفت.

اعتماد اجتماعی، به‌عنوان مهمترین متغیر سرمایه اجتماعی و از مهمترین مفاهیم مطرح در حوزه علوم اجتماعی معاصر است. چرخش ساختار اجتماعی همه‌جانبه در عرصه‌های گوناگون اجتماعی، اقتصادی و سیاسی جامعه مدرن و مخاطرات ناشی از این تغییرات، توجه به این مفهوم را جدی ساخته است به‌گونه‌ای که جوامع معاصر ویژگی‌هایی دارند که باعث برجستگی مسأله اعتماد شده‌اند. یکی از ضرورت‌های پرداختن به بحث اعتماد این است که در بسیاری بررسی‌ها، نتایج نشان می‌دهد که اعتماد اجتماعی در بسیاری از جوامع از وضعیت مطلوبی برخوردار نیست، در کشورهای صنعتی و غیر صنعتی، پژوهش‌ها نشان‌دهنده آن است که با کاهش اعتماد اجتماعی، بحران شخصیت و هویت افزایش می‌یابد (گیدنز^۵، ۱۳۸۷). همچنین نتایج بسیاری از پژوهش‌های داخلی و خارجی گویای کاهش سطح نسبی این متغیر در نزد اقشار گوناگون و سوگیری عاطفی در روابط کنشگران در تمام سطوح است (چلبی، ۱۳۸۳). از طرفی دنیای ما به‌شدت دارای

1. Spector & Jones

3. Quinn, Lewis, Sullivan & Vincent

5. Giddens

2. Ross, Kelly & Winnifred

4. Yamamura

6. Zetoumka

روش

روش پژوهش، جامعه آماری و نمونه: این پژوهش بر اساس نوع داده‌های جمع‌آوری و تحلیل شده، پژوهشی کمی^۱ از نوع پیمایشی است. جامعه آماری پژوهش شامل همه شهروندان ۱۸ سال به بالای ساکن در اصفهان بود که براساس سرشماری سال ۱۳۹۰ در مجموع برابر با ۱۷۹۱۰۶۰۹ نفر بودند. همچنین در این پژوهش تعداد کل نمونه آماری براساس معادله کوکران محاسبه شده است و بر اساس آن ۳۸۸ نفر به‌عنوان نمونه انتخاب شدند. با توجه به مخدوش بودن احتمالی برخی از پرسشنامه‌ها و یا بازگشتن برخی دیگر و به‌منظور رعایت احتیاط ۴۱۰ پرسشنامه در بین شهروندان توزیع شد. از میان ۴۱۰ پرسشنامه ۳۸۸ عدد که بدون ایراد و مشکل بودند، اساس تحلیل قرار گرفتند. در این پژوهش روش نمونه‌گیری برای دستیابی به نمونه پژوهش سهمیه‌ای بود. به این صورت که ابتدا متناسب با جمعیت خانوارهای هر منطقه از شهر سهمیه‌ای به هر منطقه اختصاص داده شد و سپس پرسشگران در درون هر منطقه به شکل تصادفی ساده افراد نمونه را انتخاب کردند. برای تحلیل داده‌ها از آزمون تحلیل رگرسیون و تحلیل مسیر استفاده شد.

ابزار سنجش

فضایل انسانی مثبت‌نگر: پرسشنامه مربوط به فضایل انسانی مثبت‌نگر، پرسشنامه محقق‌ساخته و دارای ۲۴ گویه در قالب طیف لیکرت با پنج درجه است. نمرات هر گویه بین ۱ تا ۵ رده‌بندی شده است، که نمره ۱ نشان‌دهنده کمترین میزان فضایل انسانی مثبت‌نگر و نمره ۵ بالاترین میزان فضایل انسانی مثبت‌نگر است. جمع نمرات ۲۴ گویه، نمره میزان فضایل انسانی مثبت‌نگر را نشان می‌دهد که بالقوه بین نمره ۲۴ (حداقل نمره) و نمره ۱۲۰ (حداکثر نمره) قرار می‌گیرد. در صورتی که هر فرد برای همه گویه‌ها عبارت «متوسط» را علامت بزند، میانگین کل نمره او از این گویه ۷۲ به‌دست خواهد آمد. همچنین گویه‌های پرسشنامه براساس پایه‌های نظری و تعاریف مفهومی، تدوین یافت. زیرا این روش با وضعیت و شرایط جامعه آماری پژوهش مناسب تشخیص داده شد و ضمن داشتن دقت بالا، امکان بررسی تمام متغیرهای مورد نظر را فراهم می‌کرد. به این منظور ابتدا استادان راهنما و مشاور قبل از تنظیم، آماده‌سازی و تنظیم نهایی، ابزار جمع‌آوری اطلاعات (پرسشنامه) را بازبینی کردند و سپس مورد پیش‌آزمون قرار گرفت. برای بررسی روایی سازه این پرسشنامه از تحلیل عاملی اکتشافی استفاده شد. آلفای کرونباخ

می‌دهند، در روابط اجتماعی افراد چنان صراحت و شفافیتی به چشم می‌خورد که نیازی به اعتماد ندارند، زیرا این اعتماد به‌طور طبیعی وجود دارد، اما در جوامع بزرگ و گسترده که روابط اجتماعی در فاصله زمانی و مکانی بسیار دوری انجام می‌گیرد و افراد درگیر این روابط، کمتر با یکدیگر آشنایی چهره به چهره دارند، به اعتماد بیشتری نیازمند هستند (ریترز^۱، ۱۳۸۷). مثبت‌نگری حاصل تعامل آرام و بدون مشکل با محیط اجتماعی است که پیامد آن مجموعه‌ای از تمایلات مبتنی بر رضایتمندی، خوش‌بینی، امید، اعتماد و اطمینان خاطر در فرد است. نقطه مقابل آن وجود بی‌زاری، ترس، عصبانیت، ناامیدی و نگرانی خواهد بود (گریندج و دوونیش^۲، ۲۰۱۰).

در مورد فضایل انسانی مثبت‌نگر^۳ رویکردهای نظری متعددی وجود دارد. فضایل انسانی مثبت‌نگر یکی از جدیدترین شاخه‌های روان‌شناسی است. این زمینه خاص از روان‌شناسی بر موفقیت انسان تمرکز دارد. در حالی که بسیاری دیگر از شاخه‌های روان‌شناسی بر رفتارهای ناپه‌نچار و دارای اختلال تمرکز می‌کنند، تمرکز روان‌شناسی مثبت بر کمک به افراد برای شاد شدن و ارضای بیشتر است. بنابراین هدف پژوهش بررسی تأثیر فضایل انسانی مثبت‌نگر و ابعاد آن بر اعتماد اجتماعی در بین شهروندان اصفهان است بر این اساس فرضیه اصلی و فرضیات فرعی پژوهش عبارت است از:

فرضیه اصلی

فضایل انسانی مثبت‌نگر بر میزان اعتماد اجتماعی در میان شهروندان شهر اصفهان تأثیر دارد.

فرضیه‌های فرعی پژوهش

- ۱- خوددانی بر میزان اعتماد اجتماعی در میان شهروندان شهر اصفهان تأثیر دارد.
- ۲- شجاعت بر میزان اعتماد اجتماعی در میان شهروندان شهر اصفهان تأثیر دارد.
- ۳- نوع دوستی بر میزان اعتماد اجتماعی در میان شهروندان شهر اصفهان تأثیر دارد.
- ۴- عدالت بر میزان اعتماد اجتماعی در میان شهروندان شهر اصفهان تأثیر دارد.
- ۵- اعتدال بر میزان اعتماد اجتماعی در میان شهروندان شهر اصفهان تأثیر دارد.
- ۶- تعالی بر میزان اعتماد اجتماعی در میان شهروندان شهر اصفهان تأثیر دارد.

1. Ritzer

3. Positivehuman virtues

2. Greenidge & Devonish

4. quantitative

جدول ۱- تحلیل رگرسیون تأثیر فضایل انسانی مثبت‌گرا بر میزان اعتماد اجتماعی شهروندان شهر اصفهان

فرضیه اصلی	تغییرها (R)	مقدار رگرسیون	تعدیل شده (R ²) ضریب تعیین	مقدار آماره F	سطح معناداری
	۰/۴۸۱		۰/۲۳۲	۱۱۶/۳۷	۰/۰۰۰۱

اطلاعات جدول ترکیبی ۱ نشان می‌دهد که مقدار ضریب همبستگی بین متغیرها ۰/۴۸۱ است که نشان می‌دهد بین متغیر مستقل و وابسته همبستگی نسبتاً قوی وجود دارد. اما مقدار ضریب تعیین تعیین شده برابر با ۰/۲۳۲ است که نشان‌دهنده این واقعیت است که ۲۳ درصد از کل میزان اعتماد اجتماعی شهروندان وابسته به متغیر مستقل فضایل انسانی مثبت‌گرا است. به عبارت دیگر متغیر مستقل فضایل انسانی مثبت‌گرا ۲۹ درصد واریانس متغیر وابسته اعتماد اجتماعی را برآورد (پیش‌بینی) می‌کند. همچنین با توجه به معنی‌داری آزمون F (۱۱۶/۳۷) در سطح معناداری کمتر از ۵ درصد می‌توان نتیجه گرفت که مدل رگرسیونی پژوهش مدل خوبی بوده و متغیر مستقل قابلیت تبیین متغیر وابسته را دارد و این نتیجه نه تنها برای نمونه، بلکه قابلیت تعمیم به جامعه آماری را نیز دارد.

آزمون مدل

به منظور تعیین شدت و جهت رابطه بین متغیرهای اصلی از یک مدل رگرسیونی استفاده شده است که نحوه تبیین یک متغیر را با استفاده از دو یا تعداد بیشتری متغیر مشاهده شده تعریف می‌کند. همچنین می‌توان گفت در مدل رگرسیونی مقدار کلی ضریب تعیین برای تبیین و پیش‌بینی متغیر وابسته وجود دارد.

جدول ۲- متغیرها و نمادهای ترسیمی موجود در مدل

متغیر	شاخص‌ها	نمادهای ترسیمی در مدل
فضایل انسانی مثبت‌نگر	خوددانی	Hum1
	شجاعت	Hum2
	نوع دوستی	Hum3
	عدالت	Hum4
	اعتدال	Hum5
	تعالی	Hum6
اعتماد اجتماعی	صراحت + تمایلات همکاری جویانه + رفتار اعتماد‌آمیز + صداقت + اطمینان	ETEMAD

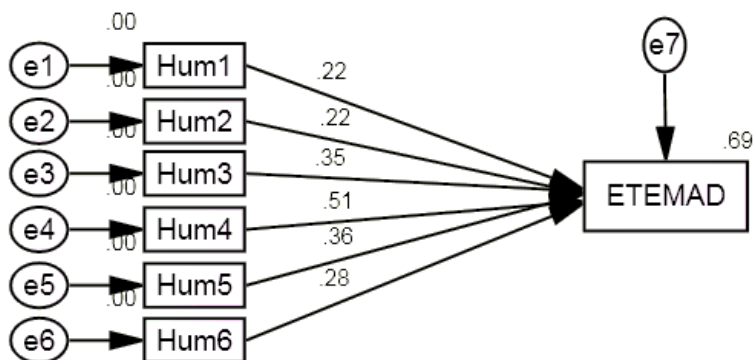
شش خرده‌مقیاس دانایی و خرد، شجاعت، نوع دوستی، عدالت، اعتدال و تعالی در این پژوهش به ترتیب برابر با ۰/۷۸، ۰/۷۴، ۰/۷۴، ۰/۸۷ و ۰/۷۵ به دست آمد.

اعتماد اجتماعی: این پرسشنامه نیز محقق ساخته و شامل ۲۵ گویه در قالب طیف لیکرت با پنج درجه است. نمرات هر گویه بین ۱ تا ۵ رده‌بندی شده است، که نمره ۱ نشان‌دهنده کمترین میزان اعتماد اجتماعی و نمره ۵ بالاترین میزان اعتماد اجتماعی است. جمع نمرات ۲۵ گویه، نمره میزان اعتماد اجتماعی را نشان می‌دهد که بالقوه بین نمره ۲۵ (حداقل نمره) و نمره ۱۲۵ (حداکثر نمره) قرار می‌گیرد. در صورتی که هر فرد برای همه گویه‌ها عبارت «متوسط» را علامت بزند، میانگین کل نمره او از این گویه ۷۵ به دست خواهد آمد. برای بررسی روایی سازه این پرسشنامه از روش تحلیل عاملی تأییدی و با کمک نرم‌افزار amos graphics استفاده شد و آلفای کرونباخ پرسشنامه اعتماد اجتماعی با شاخص‌های صراحت، تمایلات همکاری جویانه، رفتار اعتماد‌آمیز، صداقت و اطمینان کلاً ۰/۷۶ است.

یافته‌ها

فرضیه اصلی پژوهش: فضایل انسانی مثبت‌گرا بر میزان اعتماد اجتماعی شهروندان شهر اصفهان تأثیر دارد.

برای پیش‌بینی میزان اعتماد اجتماعی با فضایل انسانی مثبت‌گرا در بین شهروندان اصفهان از تحلیل رگرسیون دو متغیره استفاده شده است. رگرسیون دو متغیره روش آماری است که برای بررسی تأثیر متغیر مستقل بر روی تغییرات متغیر وابسته به کار می‌رود. در این پژوهش از آماره رگرسیون دو متغیره به شیوه اینتر استفاده شده است. در این روش متغیر مستقل (فضایل انسانی مثبت‌گرا) در تبیین و پیش‌بینی متغیر وابسته (اعتماد اجتماعی) وارد معادله می‌شوند و پژوهشگر رابطه خطی موجود بین متغیر مستقل با متغیر وابسته را پیش‌بینی می‌کند. نتایج این معادله رگرسیونی در جدول ۱ ارائه شده است.

شکل ۱- مدل رگرسیونی تأثیر ابعاد فضایل انسانی بر اعتماد اجتماعی

البته این ضریب بر روی متغیر وابسته قرار می‌گیرد و در راستای ضریب تعیین تعدیل شده (R2) در تحلیل رگرسیون است. لازم به یادآوری است که دلیل حضور خطای ساختاری و خطای اندازه‌گیری در مدل‌های رگرسیونی مقدار ضریب تعیین تعدیل شده در نرم‌افزار Amos بسیار دقیق‌تر از تحلیل رگرسیون در SPSS است. در نهایت می‌توان گفت ۰/۶۹ از کل تغییرات متغیر وابسته اعتماد با ۶ بعد فضایل انسانی مثبت‌نگر قابل تبیین است.

پاسخ به فرضیه‌های فرعی پژوهش بر اساس نتایج مدل
با توجه به ضرایب مسیر و اعداد معناداری (درون پرانتز) به دست آمده که در جدول ۳ نمایش داده شده است، فرضیه‌های پژوهش آزمون شد که نتایج آن در جدول ۳ ارائه شده است.

در این مدل اثر ۶ شاخص فضایل انسانی مثبت‌نگر (خوددانی، شجاعت، نوع‌دوستی، عدالت، اعتدال و تعالی) بر روی اعتماد اجتماعی اندازه‌گیری شده است. هر کدام از این شاخص‌ها و خود متغیر وابسته از ترکیب تعداد زیادی گویه تشکیل شده‌اند و در مدل قرار گرفته‌اند. در تفسیر این مدل که در راستای آزمون فرضیات مدل است، اثر هر کدام از ابعاد فضایل انسانی مثبت‌نگر بر نمره اعتماد سنجیده شده است. بر اساس اطلاعات مدل در میان شاخص‌های فضایل انسانی شاخص عدالت بیشترین اثر (۰/۵۱) را بر متغیر اعتماد گذاشته و دو شاخص خوددانی و شجاعت به‌طور همزمان اثر کمتری (۰/۲۲) نسبت به بقیه شاخص‌ها بر اعتماد اجتماعی داشته‌اند. در مدل‌های رگرسیونی می‌توان یک مقدار ضریب تعیین یا توان پیش‌بینی نیز در خروجی‌های آماری فعال کرد که

جدول ۳- فرضیه‌ها و نتایج آنها

فرضیه فرعی	اثر فرضیه‌ها	ضریب مسیر	معناداری	نتیجه
۱	خوددانی ← میزان اعتماد اجتماعی	۰/۲۲	۰/۰۰۰۱	تأیید
۲	شجاعت ← میزان اعتماد اجتماعی	۰/۲۲	۰/۰۰۰۱	تأیید
۳	نوع‌دوستی ← میزان اعتماد اجتماعی	۰/۳۵	۰/۰۰۰۱	تأیید
۴	عدالت ← میزان اعتماد اجتماعی	۰/۵۱	۰/۰۰۰۱	تأیید
۵	اعتدال ← میزان اعتماد اجتماعی	۰/۳۶	۰/۰۰۰۱	تأیید
۶	تعالی ← میزان اعتماد اجتماعی	۰/۲۸	۰/۰۰۰۱	تأیید

است. مقدار CMIN یا کای اسکور به دست آمده ۱۱۸ شده که به نظر می‌رسد بالا باشد؛ اما مقدار کای اسکور نسبی CMIN/DF که از تقسیم کای بر درجه آزادی که مقدارش ۳۲ است، محاسبه می‌شود، در این مدل اصلاح شده ۳/۷۰۴ به دست آمده است که نتیجه قابل قبولی را برای مدل نشان می‌دهد. البته این شاخص به تنهایی برای برازش مدل کافی نیست و سایر شاخص‌های برازش نیز مقادیر قابل قبولی را نشان می‌دهند و در کل شاخص‌های برازش گویای برازش مطلوب و مناسبی برای مدل پژوهش هستند. این شاخص گویای این نکته است که چه مقدار حجم نمونه برای مدل کافی به نظر می‌رسد. بر اساس شاخص هلتر در فاصل اطمینان ۹۹ درصد برای مدل فوق مقدار حجم نمونه ۱۲۰ نفر کافی به نظر می‌رسد، اما مدل پژوهش حاصل تحلیل ۳۸۸ مورد از حجم نمونه پژوهش است و این یعنی برازش خوب برای مدل از لحاظ حجم نمونه و سایر شاخص‌های برازش.

به منظور بررسی تفاوت معنادار اثر متغیرهای مستقل بر وابسته، به وزن‌های رگرسیونی مدل مراجعه می‌شود و براساس ضرایب به دست آمده و سطح معناداری برای همه اثرها می‌توان گفت اثر شاخص خوددانی با ضریب (۰/۲۲)، شجاعت با ضریب (۰/۲۲)، نوع دوستی با ضریب (۰/۳۵)، عدالت با ضریب (۰/۵۱)، اعتدال با ضریب (۰/۳۶) و تعالی با ضریب (۰/۲۸) بر میزان اعتماد اجتماعی معنادار است و با توجه به اینکه تا ۵ درصد میزان خطا قابل قبول می‌باشد، بنابراین نتیجه نهایی این است که شاخص محاسبه شده در تمامی موارد تفاوت معناداری با صفر دارد و همه فرضیات تأیید شدند (با اطمینان ۹۹ درصد).

برازش مدل

در جدول ۵ نتایج تحلیل ساختاری و شاخص‌های برازش نشان داده شده است و مقادیر در جدول ذیل به اختصار آمده

جدول ۵- شاخص‌های برازندگی مدل

شاخص‌ها	مقدار	شاخص‌ها	مقدار	شاخص‌ها	مقدار
CMIN	۱۱۸/۵۴	GFI	۰/۹۴۳	NFI	۰/۹۹۳
RMSEA	۰/۰۱۵	AGFI	۰/۹۴۱	RFI	۰/۹۰۹
CMIN/DF	۳/۷۰۴	CFI	۰/۹۸۶	HOELTER	۱۲۰

بحث و نتیجه گیری

هدف از این پژوهش شناسایی اثر فضایل انسانی مثبت نگر بر اعتماد اجتماعی در بین شهروندان شهر اصفهان بود. نتایج این بررسی در راستای پژوهش علیرزاده اقدم و همکارانش (۱۳۹۱) در بررسی اعتماد اجتماعی دبیران مقطع متوسطه آموزش و پرورش شهرستان مرند بوده است و نتایج پژوهش گویای سطح متوسط رو به بالا از اعتماد اجتماعی در جامعه است. نتایج پژوهش عاشوری نژاد (۱۳۸۳) گویای این واقعیت است که برای تحول و توسعه اعتماد اجتماعی در مدیران باید مقوله‌های مسئولیت‌پذیری و پاسخگویی و سلامت اجرایی و فرهنگ مصرف صحیح از امکانات و منابع سازمان توسعه یابند. این مقوله‌ها دقیقاً معرفه‌هایی در پرسش‌های بخش اعتماد اجتماعی پژوهش بوده‌اند. همچنین مثبت‌نگری نوعی سرمایه عاطفی است که هزینه‌های بررسی و نظارت رسمی را کاهش می‌دهد و افراد را متقاعد به رفتار مطابق با ارزش‌ها و هنجارهای اجتماعی پذیرفته شده می‌کند. هر چند که

مثبت‌نگری در نگاه نخست و نقطه آغازین از خود فرد شروع می‌شود و تجلی آن را در فرد می‌توان مشاهده کرد، اما حاصل آن در تجربه جمعی فرد که در فرایند تعامل اجتماعی شکل می‌گیرد دیده می‌شود؛ تجربه‌ای که نمونه آن را در جامعه و فرهنگ حاکم بر آن می‌توان دید. فرهنگ جامعه تأثیر بسزایی در مثبت‌نگری یا برعکس آن در منفی‌نگری دارد. تقویت ارزش‌های اخلاقی مثبت در جامعه مدیون کار و تلاش، صداقت، تعاون و همکاری، احترام به یکدیگر و تقویت عزت‌نفس در سطح فردی و در سطح ملی و تقویت عملکرد، کارایی سازمانی و حوزه‌های اقتصادی، اجتماعی، فرهنگی و سیاسی است و مثبت‌نگری را در بین افراد جامعه تقویت می‌کند. به همین منظور باید گفت که رعایت اصول صداقت، وفای به عهد و تملق نگفتن و چاپلوسی نکردن از مهمترین عوامل افزایش مثبت‌نگری و اعتماد اجتماعی است که در جوامع تأکید بیشتری روی آنها صورت گیرد.

بخشی از مشکل کلی اعتماد در بین مردم ساختاری است و به مسائل کلان مانند نظم اجتماعی و ساختارها برمی‌گردد،

بختیاری، م. (۱۳۸۹). اعتماد اجتماعی و رابطه برخی عوامل اجتماعی با آن: مطالعه موردی شهر قم. *فصلنامه مطالعات فرهنگی اجتماعی*، پیش شماره دوم، ص ۶۸.

چلبی، م. (۱۳۸۳). *جامعه‌شناسی نظم؛ تشریح و تحلیل نظری نظم اجتماعی*. تهران: نشر نی، چاپ سوم.

حیدرآبادی، ا. (۱۳۸۹). اعتماد اجتماعی و عوامل اجتماعی - فرهنگی مؤثر بر آن (مطالعه موردی جوانان ۲۰ تا ۲۹ ساله استان مازندران، *جامعه‌شناسی مطالعات جوانان*، سال اول، شماره اول صص ۳۹-۶۶.

ریترز، ج. (۱۳۸۷). *نظریه جامعه‌شناسی در دوران معاصر*، ترجمه محسن ثلاثی، تهران: انتشارات علمی، چاپ دهم.

زتمکا، پ. (۱۳۸۶). *اعتماد نظریه جامعه‌شناختی*، ترجمه غلامرضا غفاری، تهران: انتشارات تیرازه، چاپ اول.

شارع‌پور، م. (۱۳۸۸). بررسی عوامل مؤثر بر اعتماد اجتماعی به نیروهای انتظامی (مطالعه موردی: استان مازندران)، *جامعه‌شناسی کاربردی*، ۳۶: صص ۱-۱۶.

ظهیری‌نیا، م؛ نیکخواه، ه. (۱۳۹۴). سنجش میزان اعتماد اجتماعی در بین ساکنان شهر بندرعباس و عوامل مؤثر بر آن، *جامعه‌پژوهی فرهنگی*، پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی سال ششم، شماره اول، صص ۱۶۱-۱۲۵.

عاشوری‌نژاد، ع. (۱۳۸۳). شناخت مسائل و نیازهای فرهنگی با تأکید بر اعتماد اجتماعی در مدیران و کارشناسان فرهنگی استان بوشهر. *اداره کل فرهنگ و ارشاد اسلامی استان بوشهر*.

علیزاده‌اقدم، م؛ علمی، م؛ ملکوتی دیزج‌یکان، ع. (۱۳۹۱). بررسی عوامل اجتماعی مرتبط با اعتماد اجتماعی دبیران مقطع متوسطه آموزش و پرورش شهرستان مرنند، *جامعه‌شناسی کاربردی*، ۴۷: صص ۱۸۴-۱۶۷.

کتابی، م؛ ادیبی سده، م؛ قاسمی، و؛ صادقی ده‌چشمه، س. (۱۳۸۹)، سنجش اعتماد اجتماعی و عوامل مؤثر بر آن در مراکز شهرستان‌های چهارمحال و بختیاری، *مجله جامعه‌شناسی کاربردی*، سال بیست و یکم، شماره پیاپی ۴۰، صص ۱۲۲-۲۶.

گیدنزا، آ. (۱۳۸۷)، *تجدد و تشخیص (هویت شخصی در عصر جدید)*، ترجمه ناصر موفقیان، تهران، نشر نی.

معیدفر، س و جهانگیری، پ. (۱۳۸۸). اعتماد اجتماعی تعمیم‌یافته و عوامل اجتماعی مؤثر بر آن. *مطالعه موردی شهر ارومیه، دانشنامه علوم اجتماعی*، دوره اول، شماره ۱.

بنابراین فرایند اعتمادسازی بین شهروندان و مسؤولان از طریق برگزاری جلسات مشترک و استفاده از نظر و دیدگاه‌های شهروندان در تصمیم‌سازی‌های شهری و مدنی، همچنین تقویت روحیه اجتماعی و مشارکتی در شهر باعث افزایش تمایلات مشارکت‌جویانه افراد می‌شود و این مقوله خود به تنهایی یکی از عوامل تأثیرگذار بر افزایش اعتماد در بین شهروندان است. این مهم از طریق اولویت دادن نهادهای دولتی به طرح‌های گروهی حاصل از مشارکت شهروندان انجام می‌گردد. به این منظور لازم و ضروری به نظر می‌رسد که دولت و مسؤولان با ترویج و آموزش اعتمادسازی و فرهنگ مشارکت در مدارس، مساجد، رسانه‌ها و سایر محل‌های تجمع به انتقال آموزش‌های لازم در ارتباط با اعتمادسازی و مشارکت در میان شهروندان بپردازند. از محدودیت‌های بررسی فضایل انسانی بحث تفاوت فرهنگی است. زیرا خرده‌مقیاس‌های فضایل انسانی و پرسش‌های پرسشنامه باید به گونه‌ای تغییر می‌کرد که هم از اصل خود دور نشود و هم به فرهنگ و مقوله‌های فرهنگی ما نزدیک باشد. به‌طور مثال در روان‌شناسی مثبت‌نگر یکی از راه‌های دستیابی به زندگی کامل، توسل به عوامل مسرت‌بخش است. ولی این عوامل مسرت‌بخش از فرهنگی به فرهنگ دیگر متفاوت است و مبحث بعدی در رابطه با مقوله اعتماد است که با توجه به اینکه جامعه آماری، مردم شهر اصفهان بود و با توجه به فرهنگ سنتی و مذهبی که اعتماد را فقط در بین خویشان و اقوام خود جست‌وجو می‌کنند، فهمیدن اینکه میزان اعتماد آنها نسبت به نهادهای دولتی و دیگران چقدر است به سختی صورت گرفت. لازم به یادآوری این نکته است که به دلیل جدید بودن مبحث فضایل انسانی ارتباط متغیر فضایل انسانی مثبت‌نگر با متغیرهای دیگر تاکنون در داخل و خارج از ایران مورد بررسی قرار نگرفته است، بنابراین پژوهشی که متغیر فضایل انسانی مثبت‌نگر را با متغیرهای دیگر پژوهش به‌صورت جفتی بررسی کرده باشد یافت نمی‌شد و در نتیجه محدود به بیان پژوهش‌هایی بودیم که سایر متغیرهای پژوهش را به صورت جفتی بررسی کرده‌اند.

منابع

- ادریسی، ا؛ رحمانی خلیلی، ا؛ حسینی‌امین، ن. (۱۳۹۱). اعتماد اجتماعی، رهاورد هنجارهای دینی و ارزش‌های اخلاقی (جامعه آماری: استادان و کارکنان و دانشجویان دانشگاه آزاد اسلامی واحد تهران شمال)، *جامعه‌پژوهی فرهنگی*، پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی سال سوم، شماره اول، بهار و تابستان ۱۳۹۱، صص ۲۳
- افشانی، ع؛ فاضل‌نصف‌آبادی، س، حیدری م و نوریان نجف‌آبادی م. (۱۳۸۹). پژوهشی در باب رابطه دینداری و اعتماد اجتماعی، *فصلنامه علوم اجتماعی*، شماره ۴۹: ۱۸۵-۲۱۷.
- Berggren, N., Sven-Olov D., Jörgen H. (2014). Social trust and central-bank independence, *European Journal of Political Economy*, 34: 425-428.
- Greenidge D., Devonish D. (2010). The effect of organizational justice on contextual performance, counterproductive work behaviors, and task performance: Investigating the moderating role of ability-based emotional intelligence. *international Journal of Selection and Assessment*, 18(1): 75-86.

- Luhmann, N. (1983). *Trust and Power*. Hoboken, NJ: John Wiley & Sons Inc.
- Newton, k. (2004). Social Trust: Individual and Cross-national Approach. *Portuguese Journal of Social Science*, 3(1): 15-35.
- Ross. Victoria L., Kelly S. Fielding, Winnifred R. Louis. (2014). Social trust, risk perceptions and public acceptance of recycled water: Testing a social-psychological model, *Journal of Environmental Management*, 137: 61-68
- Spector, M.D & Jones, G. (2004). Trust in the Workplace: Factors Affecting Trust Formation Between Team Members. *The Journal of Social Psychology*; 144(3):311-21. DOI: 10.3200/SOCP.144.3.311-321.
- Welch, M. R. Roberto E. N. Rivera, Brian P. Conway, Jennifer Yonkoski, Paul M. Lupton, and Russell Giancola. (2005). Determinants and Consequences of Trust". *Sociological Inquiry*, 75(4):453-473.
- Wright TA., Quick JC. (2009). The Emerging positive agenda in organizations: greater than a trickle, but not yet a deluge. *Journal of Organizational Behavior*, 30(2): 147–159.
- Yamamura, E., (2011). The role of social trust in reducing long-term truancy and forming human capital in Japan. *Economics of Education Review*, 30: 380–389.

Archive of SID